

Forgács Márton:

„NU ßOM SOTRISCHIJÄⁿ! ÄHNE NIMSAUIIN!“ – AVAGY ALAPFOKON „CSÁDIUL”, KATONÁKNAK

A HM Hadtörténeti Múzeum Könyvgyűjteményében található egy kis méretű (15×10 cm), 40 oldalas német nyelvű kis könyvecske, amely első megtekintésre szokatlanul ható képeket és szövegeket tartalmaz.¹ Címe: „Tschad – Visuelle Verständigungshilfe” (magyarra fordítva: „Csád – vizuális érintkezési segédlet”). Kiadója az Osztrák Honvédelmi Akadémiához (*Landesverteidigungsakademie*) tartozó Nyelvi Intézet (*Sprachinstitut des Bundesheeres*), a megjelenési időpont 2007 decembere.²

Az első oldalon található impresszumban érdekes adatra bukkanhatunk: eszerint a kiadvány szerzője egy bizonyos „Zoltan Vargha”. A múzeum gyarapodási naplója szerint a kiadványt – több másikkal együtt – személyesen ő ajándékozta a Hadtörténeti Múzeum Könyvgyűjteményének, ahol 2008 februárjában és márciusában járt kutatás céljából. Sajnálatos módon Vargha Zoltánnal többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült felvenni a kapcsolatot, így személyéről mindössze azokkal az adatokkal rendelkezünk, amelyeket a kutatási engedélyében feltüntetett. Ezek szerint kolozsvári születésű, a bécsi Honvédelmi Akadémia munkatársa, kutatási területe a nyelvészet, azon belül pedig kiemelten a német nyelv hatása a magyar katonai terminológiára.

A kiadvány azzal a céllal készült, hogy a szükséges idegen nyelveket nem ismerő osztrák katonákat segítse közép-afrikai küldetésük során. Ausztria meglehetősen nagy, 170 fős kontingenssel³ vett részt Csádban⁴ és a Közép-afrikai Köztársaságban békefenntartó

A kiadvány címlapja

¹ Ezúttal is szeretnék köszönetet mondani a gyűjtemény vezetőjének, dr. Kreutzer Andreának, hogy felhívta a figyelmemet a kiadványra, és lehetővé tette a publikálását.

² A pontos bibliográfiai adatok: Tschad – Visuelle Verständigungshilfe 2. Erweiterte und verbesserte Ausgabe. Bundesministerium für Landesverteidigung, Sonderpublikation der Landesverteidigungsakademie, 2007. december.

³ Erwin A. Schmidl: Österreich: 55 Jahre Teilnahme an internationalen Einsätzen. Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport, 2014, 18–19. http://www.bundesheer.at/ausle/pdf/55_jahre_ausle.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 05. 08.) Ausztria 1960 óta vesz részt nemzetközi missziókban, az első bevetésre éppen Afrikában került sor 1960 decembere és 1963 szeptembere között, az ONU mandátuma alatt az ekkor független állammá váló, véres törzsi és politikai összetűzésektől szenvedő Kongói Demokratikus Köztársaságban 49 orvossal segítették az ENSZ munkáját. Lásd uő: Going International. In the Service of Peace. Das österreichische Bundesheer und die österreichische Teilnahme an internationalen Einsätzen seit 1960, 37–43. Vehling Verlag, Graz, 2005.

⁴ Jelen írás szerzője egy hosszabb tanulmányt publikált a közelmúltban Csádról, amelyben megkísérelte alaposan bemutatni a csádi fegyveres konfliktusok hátterét és történetét a kezdetektől napjainkig. Csád: konfliktusgócból stabilizáló tényező? Honvédségi Szemle, 2018/1., 2018/2.

Mit lát a képen?
(Illusztrációs
oldal a
kiadványból)

missziókban: 2008. március 15. – 2009. március 15. között az EUFOR Tchad/RCA,⁵ majd 2009. március 15. – 2010. december 31. között a MINURCAT⁶ keretei között. Csádban a két hivatalos nyelv a francia és az arab, de az országban ezek mellett több száz különböző nyelvet és dialektust beszélnek, ezért is helyeztem a címben idézőjelbe a *csádiul* kifejezést.

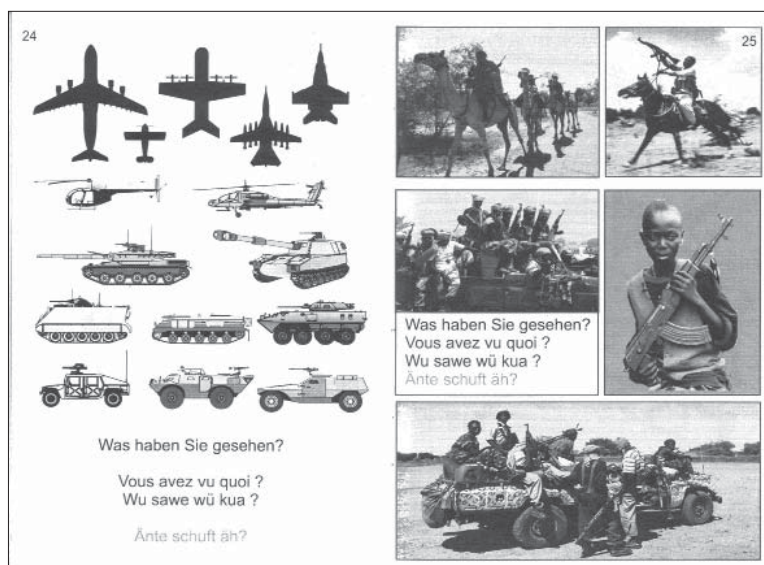
A kiadvány előszava ezzel kapcsolatban leszögezi: „Ez azt jelenti, hogy eme képes nyelvkönyv⁷ egyáltalán nem garantálja a sikeres kommunikációt a csádi lakossággal. Viszont szándékunk szerint kommunikációs segédlet lehet vészhelyzet esetén.” A szöszedeteket négy oszlopba szerkesztették, a könnyebb áttekinthetőség érdekében nyelvenként különböző színű karakterekkel szedve: német (fekete), francia (világoskék), francia német fonetika szerint (sötétkék), arab német fonetika szerint (zöld). Az arab írásjelek feltüntetésétől eltekintettek, azzal az indokkal, hogy nem sok osztrák katona ismeri őket, és így fölöslegesen növelték volna a terjedelmet.

Magától értetődően fontos szempont volt az is, hogy a füzet mérete és súlya minél kisebb legyen; a katonák így is nem csekély mennyiségű felszerelést hordanak maguknál. A köny-

⁵ Nagyon kis számban, de magyar katonák is vettek részt az EUFOR csádi és közép-afrikai köztársasági (Tchad/RCA) missziójában. A Honvédelmi Minisztérium 2008-ban hozzájárult ahhoz, hogy a Magyar Honvédség hat főt az EUFOR rendelkezésére bocsásson a közép-afrikai bevetéshez. Végül három (más adatok szerint két) törzstiszt segítette a missziót, de ők se a helyszínen, hanem Párizsban, a műveletet irányító központban. Lásd Kiss Zoltán László: Magyarok a békefenntartásban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011, 105.; Hat katonával segítjük a csádi missziót. <http://www.honvedelem.hu/cikk/10232> (Letöltés időpontja: 2016. 05. 08.); Távoll Afrikától. Magyar Honvéd, 2009/6., 13.

⁶ Mission des Nations unies en République centrafricaine et au Tchad – az ENSZ közép-afrikai és csádi missziója 2007. szeptember 25. – 2010. december 31. között. Elsődleges feladata a szudáni Dárfúrban dúló harcok elől a Közép-afrikai Köztársaságba és Csádba menekülő mintegy 230 ezer civil védelme volt.

⁷ A német szövegben a „Sprachfibel” szó szerepel. A „Fibel” szó eredeti jelentése az iskolákban használt „ábcéskönyv”, de manapság egyéb, képekkel illusztrált kézikönyvekre is használják.

Egy kis
fegyverismereti
kvíz
(Illusztrációs
oldal a
kiadványból)

vecskét emellett állítólag vízálló és „tépésbiztos” papírra nyomtatták.⁸ A francia nyelv esetében az íráskép és a kiejtés nagyfokú eltérése indokolta a fonetikus átírást. A szöszedeket tematikusan csoportosították. Itt minden esetben csak néhány példát tüntetek fel, zárójelben a magyar jelentéssel:

- Általános fogalmak: Auto – voiture – wuatür – arabiya (*gépkocsi*); Durst – soif – buaf – athasch (*szomjúság*); Ich bin Soldat! – Je suis soldat! – schö Büi Bolda – Äna djundi!⁹ (*Katona vagyok!*)
- Találkozás/köszönés: Bitte wiederholen! – Répétez, s'il vous plait! – repete bil wu plä – Rätschaän aaid! (*Kérem, ismételje meg!*); Hallo! – Bonjour! – boⁿschur – Marhaba! Salaam aläikum! (*Üdvözlöm!*)
- Család: Sohn – fils – fij – ibn (*valakinek a fia*); Vater – père – pär – ab (*apa*)
- Egészség: Hilfe! – Au secours! – o bökur – Musaada! (*Segítség!*); Ich bin verletzt! – Je suis blessé! – schö Büi bleße – Äna indjareed! (*Megsebesültem!*)
- Időfogalmak: Gestern – hier – ijär – umbaarich (*tegnap*); Regenzeit – saison des pluies – Bäsoⁿ de plüi – wack al kharif (*esős időszak*)
- Számok. Itt a szerző feltüntette az arab számjegyeket¹⁰ is: ١ – 1 – wahed – un – iⁿ
- Katonai fogalmak: Deckung – à l'abri – a labri – Machbä-ä (*fedezék*); Feuer einstellen! – Cessez le feu! – Beße lö fö! – Wagufu daribin! (*Tűzet szüntess!*); Krieg – Guerre

⁸ „...aus zerreib- und wasserfestem Papier...” vö. Bruno Nestler: Sprachenpolitik und Mehrsprachigkeit in der Österreichischen Verteidigungspolitik. „Mehr Sicherheit durch Mehrsprachigkeit.” Dissertation, Wien, 2011, 99–100. http://medienservicestelle.at/migration_bewegt/wp-content/uploads/2012/08/IBIB_Mehrsprachigkeit_Verteidigungspolitik.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 05. 08.) Bruno Nestler ezredes az osztrák Honvédelmi Akadémia Nyelvi Intézetének munkatársa, az újlatin és ritkán oktatott nyelvek szakterületi vezetője, továbbá a szóban forgó kiadvány tartalmi felelőse.

⁹ Egyes arab hangok esetében az angol átírást használták, erre fel is hívják külön a figyelmet. Így a „dj” ejtése „dzs” (német átírásban „dsch” lenne.) A „j” hangot „y” jelöli. Az nem teljesen világos, miért döntöttek a szerkesztők egy ilyen vegyes átírás mellett.

¹⁰ Amelyek nem azonosak az általunk használt ún. „arab számokkal”, de mivel ugyanazon az indiai számrendszeren alapulnak, a különbségek sem annyira nagymértékűek: 0–٠; 1–١; 2–٢; 3–٣; 4–٤; 5–٥; 6–٦; 7–٧; 8–٨; 9–٩.

- Gär – Harbah (*háború*); Maschinengewehr – mitrailleuse – mitrajös – raschasche (*géppuska*); Reiter auf Kamel – chamelier – schamölije – rakib jamal (*tevegelő*)
- Személyek kikérdezése: Haben Sie ein Funkgerät? – Vous avez un émetteur radio? – wu sawe äⁿ nemetör radijo – Indukum tokay wahid? (*Van önnek adó-vevő készüléke?*); Vertrauen Sie mir! – Ayez confiance! – äye koⁿfiaⁿß – Chälli ändek thighe biyyä! (*Bizzon bennem!*)
 - Biztosítás/személyellenőrzés: Halt, oder ich schieße! – Arretêtez-vous ou je tire! – aräte wu u schö tir – Giff, wäillä hadarab billmälian! (*Állj, vagy lövök!*); Machen Sie den Kofferraum auf! – Ouvrez votre coffre, s’il vous plaît! – uwre wotr kofr bil wu plä – Fuku khasinatku! (*Nyissa ki a csomagtartót!*); Wir sind Österreicher! – Nous sommes autrichiens! nu ßom sotrischijäⁿ – Ähne nimsauiin! (*Osztrákok vagyunk!*)
 - Tájékozódás/terep: Wo ist ein Brunnen? – Oü y a-t-il un puits? – u i ja til äⁿ püi – Ween fii biir? (*Hol van egy kút?*)
 - Fontos fogalmak (a kiadvány hátlapján): Hände hoch! – Haut les mains! – o le mäⁿ – Ideenku fok! (*Kezeket fel!*); Wer ist der Kommandant? – Qui est le commandant? – ki ä lö komaⁿdan – Ween al kamanda? (*Ki a parancsnok?*)

A témakörök között természetesen vannak átfedések, így egyes fogalmak és mondatok többször is megjelennek, de így is több mint 300 kifejezés található a kis méretű kiadvány szöszedeteiben. Emellett összegyűjtöttek alapvető viselkedési normákat is, amelyek ismeretében számos félreértésen alapuló incidens előzhető meg. A mindenképp kerülendő cselekedetek („Du darfst nicht...”) néhány példája:

- Kézfogásnál, üdvözlésnél, evésnél, ajándékok átvételénél sose használd a bal kezet! Tisztátlannak számít.
- Tilos nőket a környezetben megbámulni, megérinteni, megszólítani! Ezek súlyos hibák, amelyek agressziót válthatnak ki.
- Férfiaknál ne érdeklődj a feleségeik felől! A gyerekekről kérdezheted őket.
- A böjthónap (Ramadán) idején napfelkelte és napnyugta között ne egyél vagy igyál nyilvánosan, és ne kínálj muszlimot étellel, itallal.
- Ne vitatkozz muszlimokkal a vallásukról!
- Ne mutakozz ittas állapotban a nyilvánosság előtt! A büntetés ezért 40 korbácsütés.

A helyiekkel való barátságos viszony kialakítása érdekében többek között a következőket ajánlják („Du sollst...”):

- Mindig mutass tiszteletet! Kérj mindig engedélyt tervezett cselekedeteidhez!
- Minden helyzetben nyugodtan és megfontoltan cselekedj! Gondolj erre: „Idegen országok, idegen szokások!”
- Nyilvánosság előtt mindig viselj hosszú nadrágot! A rövid nadrág provokációnak számít.
- Próbálj megtanulni néhány szót arabul! Igyekezzetedet meg fogják becsülni.
- Ne háborodj fel a késésen, ez normális! Te magad viszont légy mindig pontos!

A kiadvány másik részét különböző színes ábrák és fényképek teszik ki. A funkciójuk egyértelműen az, hogy a helyi lakosok ezekre rámutatva tudjanak „válaszolni” kérdésekre. „Was haben Sie gesehen? – Vous avez vous quoi? – Wu sawe wü kua? – Änte schuft äh?” (*Mit látott?*) Ehhez a kérdéshez tartoznak különböző típusú repülőgépeket, helikoptereket, harckocsikat, katonai személyszállító járműveket ábrázoló, alaposan kimunkált kis rajzok, továbbá fényképek, melyeken többek között egy AK–47 gépkarabélyt tartó gyerekkatona teve- vagy lóháton, illetve dzsippel közlekedő fegyveresek láthatóak. Más ábrákon a kérdőre vont helyi lakos életkort, bőrszínt, testmagasságot, frizurát, ruházatot, de még szemszínt is

meg tud mutatni. „Welche Waffen haben Sie gesehen? – Vous avez vu quelles armes? – Wu sawe wü käl sarm? – Shinuu esleha illi schuftähä ntä?” (*Milyen fegyvereket látott?*) A szerkesztők igyekeztek mindenre felkészülni, így ábrázoltak aknavetőt, vállról indítható rakétát, légvédelmi gépágyút, tarackot, AK-47-es gépkarabélyt, tört, taposóaknát, kézigránátot, de még Molotov-koktélt is.

Találhatunk néhány nagy méretű fényképet is, az egyikben egy jól látható vöröskeresztes karszalagot viselő férfi tart a karjaiban egy afrikai csecsemőt, alatta a felirat: „Ich bin Arzt! Kann ich helfen? – Je suis docteur! Je peux vous aider? – Schö Büi doktor! schö pö wu säde – Äna doktoor! Wa ana saadtukum?” (*Orvos vagyok! Tudok segíteni?*) Egy másikon egy feje tetejére borult terepjáró látható, amelynek ajtajára szemmel láthatólag utólag, képszerkesztővel került fel egy osztrák zászló: „Hilfe! Ich hatte einen Unfall! – Au secours! J’ai eu un accident! – O Bökur! Schä ü iⁿ akßidaⁿ! – Musaada! Kaan ghindii haadis!” (*Segítség! Balesetet szenvedtem!*) A következő oldalon pedig egy nagy pohár víz fényképe alatt olvashatjuk: „Wir brauchen Hilfe! Haben Sie Wasser? – Nous avons besoin d’aide! Vous avez de l’eau? – Nu sawonⁿ bösuⁱn dä^d! Wu sawe dö lo? – Nahtatsch musaadä! Ändäk mooya?” (*Segítségre van szükségünk! Van vize?*)

A szerkesztők az afrikai fauna lehetséges veszélyeit is igyekeztek összegyűjteni. „Ich bin verletzt! – Je suis blessé! – Schö Büi bleße! – Äna medjueh!” (*Megsebesültem!*) Itt egy kar rajzát láthatjuk, rajta egy fogsor véres nyomával, alatta a sérülés lehetséges okozói: hangyát, darazsat, pókot, skorpiót, gyíkot, kígyót, kutyát és majmot. A következő oldalon ugyanezzel a felirattal egy vérző ujjat és különféle eszközöket ábrázoltak: fűrész, ollót, kalapácsot, szöveget, baltát, törött üveget. Ezt követi egy nagy vörös kör, benne halálfej két keresztbe tett lábszárcsonttal: „Dort ist es gefährlich! – C’est dangereux là-bas! – ße daⁿschö^{rö} laba! – Hunak chatar!” (*Ott veszélyes!*) Végül a füzet utolsó oldalán egy térképet találunk Csádról, a prefektúrák fővárosaival, a fontosabb kiépített utakkal, de feltüntették a szomszédos országok, különösen Nigéria és Szudán határközeli településeit is.

Vargha Zoltán és szerkesztőtársai nehéz feladatra vállalkoztak, amikor erősen korlátozott terjedelemben megkísérelték felkészíteni a békefenntartó katonákat azokra a kihívásokra, amelyek ebben a rendkívül összetett konfliktusokkal sújtott térségben várhatnak rájuk. A katonák pozitív visszajelzései alapján¹¹ ezt a feladatot sikeresen teljesítették. Napjaink világeseményei azonban azt vetítik előre, hogy lesz még szükség számos hasonló kiadványra a jövőben is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Forgács Márton: *Csád: konfliktusgócból stabilizáló tényező?* Honvédségi Szemle, 2018/1., 2018/2.

Hat katonával segítjük a csádi missziót. <http://www.honvedelem.hu/cikk/10232>

Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011.

Nestler, Bruno: *Sprachenpolitik und Mehrsprachigkeit in der Österreichischen Verteidigungspolitik. „Mehr Sicherheit durch Mehrsprachigkeit.”* Dissertation, Wien, 2011. http://medienservicestelle.at/migration_bewegt/wpcontent/uploads/2012/08/IBIB_Mehrsprachigkeit_Verteidigungspolitik.pdf

¹¹ Nestler: i. m. 99–100.

Schmidl, Erwin A.: *Going International. In the Service of Peace. Das österreichische Bundesheer und die österreichische Teilnahme an internationalen Einsätzen seit 1960.* Vehling Verlag, Graz, 2005.

Schmidl, Erwin A.: *Österreich: 55 Jahre Teilnahme an internationalen Einsätzen.* Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport, 2014. http://www.bundesheer.at/ausle/pdf/55_jahre_ausle.pdf

Távol Afrikától. Magyar Honvéd. XX. évf., 2009/6.

Vargha Zoltán: *Tschad – Visuelle Verständigungshilfe 2. Erweiterte und verbesserte Ausgabe.* Bundesministerium für Landesverteidigung, Sonderpublikation der Landesverteidigungsakademie, 2007.

A HVK TUDOMÁNYOS SZAKKÖNYVTÁR KÖNYVAJÁNLÓJA

- Noam Chomsky: *Miféle teremtmények vagyunk?*
Kossuth Kiadó, 2018, 3490 Ft
- Ágh Attila: *Mozgalmi társadalom*
Noran Libro, 2018, 3990 Ft
- Lothar Seiwert: *Munka és magánélet.* Hasznos tudás mindenkinek
Kossuth Kiadó, 2017, 995 Ft
- Detlef Koenig: *Életszervezés.* Hasznos tudás mindenkinek
Kossuth Kiadó, 2017, 995 Ft
- Antony Fedrigotti: *Stresszkezelés.* Hasznos tudás mindenkinek
Kossuth Kiadó, 2017, 995 Ft
- György István: *Fegyvertelenül a tűzvonalban*
Noran Libro Kiadó, 2018, 2800 Ft
- Sallai R. Benedek: *Egy kezdő képviselő naplója*
Kossuth Kiadó, 2018, 3400 Ft
- Nógrádi György: *A városligettől Zanzibárig*
Kossuth Kiadó, 2018, 3490 Ft
- Bettina Lemke: *Ikigai – Találd meg az élet értelmét a mindennapokban*
Kossuth Kiadó, 2018, 2990 Ft
- Font Márta: *Sorsfordítók a magyar történelemben – Könyves Kálmán*
Kossuth Kiadó, 2018, 1790 Ft
- Abbas Khider: *A pofon. Egy bevándorló Németországban*
Noran Libro, 2018, 2990 Ft
- Szabó Illés: *Szénszünet*
Noran Libro, 2018, 2600 Ft
- Andaházi Szeghy Viktor: *A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban. 1941. június–december*
Belvedere Meridionale, 2016, 3000 Ft
- Domonkos Endre: *Közép- és Kelet-Európa gazdaságtörténete a két világháború között. A félperiféria és a világ gazdasági folyamatoktól való elzárkózás*
Aposztróf Kiadó, 2016, 2990 Ft
- J. Nagy László: *Magyarország és az arab világ 1947–1989*
JATEPress Kiadó, 2017, 4725 Ft
- Tömösváry Zsigmond: *A hagymakupolák árnyékában. Egy katonadiplomata visszaemlékezései*
Zrínyi Kiadó, 2017, 8800 Ft
- Bear Grylls: *Túlélés teljesítve: A leopárd búvóhelye*
Jaffa Kiadó, 2016, 3150 Ft
- Kézifegyverek / Ventus Libro Kiadó, 2018, 3990 Ft*
- Francia–magyar, Magyar–francia küsszótár / Kossuth Kiadó, 2003, 2400 Ft*
- Szlovák–magyar, Magyar–szlovák küsszótár / Kossuth Kiadó, 2009, 2400 Ft*
- Az Osztrák–Magyar Monarchia I. rész. A boldog békeidők / Kossuth Kiadó, 2018, 2990 Ft*